

1. Jumala on liian todellinen

Häntä voi vain palvoa voimatta palvoa.

Häntä voi vain paeta voimatta paeta

Korollaareja:

1. Teologian vapauttaminen Kantin jälkeisestä Baabelin vankeudesta alkaa orjuutetun järjen kritiikillä
 2. On olemassa kahdenlaista ymmärtämistä: 1) minäsidonnaista ja 2) hengellistä, ja kolmenlaista tietoa: juuri-, kuori- ja höttötietoa.
 3. Luotua rajoittaa vain Luoja
-
2. Ihmiset, ryhmät, kansat, valtiot ja poliittiset blokit rakastavat saatanaa ja vihaavat Jumalaa.
 3. Jumalan ykseys on mahdollinen vain trinitaarisena.
 4. ”Kaikille kansoille” eli kristikunnan globaalisuus on osa evankeliumia.
Korollaareja:
 1. Kansankirkkoisuus kaventaa evankeliumia ja johtaa poliittiseen naivismiin.
 2. Kirkolliskokouksemme toimivalta ja sen suhde paikalliskonsiiliin on selvittämättä.
-
5. Islam on kristikunnan kysymys numero yksi
 6. Uskovien yhteinen pappeus ja katekismusmeditaatio on kirkkoreformin avain.
 7. Lähetystyön tehokkain muoto on kristillisen kodin suuri lapsilauma.
 8. Teologiastaan ja spiritualiteetistaan piittaamaton kirkko panee itsensä alennusmyyntiin helluntailaisille.
 9. ”Laitoskirkko” on osa evankeliumia.
 10. Kirkon on jatkuvasti taisteltava sisällään asuvaa antikirkkoa vastaan.
 11. Nykysaarnan kuva: Psykologismi kukoistaa: Voihkintaa kaikkialla; teologiasta ei tietoaakaan; kansanomaisuus on kadonnut.
 12. pastoraalisen ja liturgisen habituksemme ongelma: ”kohokuorisuuden” pelosta jätetään leipäkin paistamatta. (habitus: luontumukseen nojaava ja harjaantumalla vakaantunut pysyvä ominaisuus)
 13. Autioituneiden pappiloiden luomaatyhjiötä täyttämään tarvitaan paimenihannetta vaalivia ja papiston sisäistä solidaarisuutta tukevia sääntökuntaisia veljestöjä ja sisaristoja.
 14. Teknosysteemi pakottaa Pahan nousemaan esiin ja intensifioi läsnäolevan Jumalan poissaolon.
 15. Matrivirka Kyllä. Naispappeus Ei.
 16. Evankeliumi on sanomaton ilo.
 17. Älä anna polttaa ruumistasi. Polttohautaus on uuspakanuuden alku.

Kirkkoreformiteesejä

Jouko Martikainen 19.3.1987

Alustus Suomen Raamattuopiston teologisessa keskustelupiirissä 19.3. 1987 Kauniaisissa

Elämmekö nyt erityistä seulonnan aikaa? Tämä kysymys on askarruttanut monien Suomen kirkon uskollisten paimenten sydäntä viime vuoden marraskuun 6. päivän jälkeen. Kirkkohistoriaa työkseen tutkiva suhtautuu jo – sanoisinko virkansa puolesta – varauksellisesti siihen, että jokin *juuri* elettävä aika nostetaan erityiseen arvoon. Tästä huolimatta olen sydämessäni taipuvainen ajattelemaan, että meneillään on taitekohta, jossa jyviä ja akanoita seulotaan eroon toisistaan. Tähän aavisteluun antaa vähemmän aihetta näkyvä kuohunta kuyin muut syyt. Onhan kirkkomme tilanne juuri nyt pikemminkin oudon rauhallinen; enteileekö se tyyntä myrskyn edellä, vai onko niin, että suuretkin muutokset voivat tapahtua ikään kuin varkein, ja vasta muutoksen käydessä ilmeiseksi se saa suurta julkista huomiota?

Teeseillä on aina haluttu saada jotkin tärkeinä pidetyt asiat keskusteltaviksi. Teesien esittämiseen on erityistä syytä, jos jotkin asiat vaativat huomiota osakseen. Aavistus juuri elettävästä taitekohdasta suorastaan velvoittaa nostamaan eräitä ongelmia keskusteltavaksi. Tähän minusta on aihetta yli oman kansallisen piirimme ulottuvista syistä. *Edessä on jäiden lähtö!* Toivon, että tämä aavisteluni voisi mahdollisimman pian muuttua todeksi.

Koko tähänastisen pappisurani aikana minua on kiusannut pappisveljien vähäinen mielenkiinto kristillisten peruskysymysten pohdintaan. Nyt pian kolmenkymmenen intensiivisen opiskeluvuoden jälkeen olen oppinut ymmärtämään paremmin eräitä tähän mielenkiinnon puutteeseen johtaneita tekijöitä. Sitten Immanuel Kantin päivien, hän eli ja vaikutti 1724 – 1804, on teologia istunut ”rangaistusaitiossa”, tai sanoisimmeko siitä on tullut ”huutolaispoika”, jonka eniten tarjoava on voinut ostaa rengikseen. Valistuksen ajan herrasmiesradikaali Immanuel Kant lakaisi pöydän niin puhtaaksi, että teologialla ei ole sen jälkeen ollut tilaa muualla kuin marginaalialueilla. Kant paalutti niin hankalasti älyperäisen ajattelun palstat, että teologiasta tuli väkisellä antropologiaa; sen oli yksinkertaisesti pakko muuttua positivistiseksi, vain historiallisesti todennettavan erittelemiseksi. Koko Kantin jälkeinen teologian historia on ”huutolaispojan” historiaa. *Schleiermacher* yritti ankkuroida uskonnon romantiikan hengessä käsitteeseen SCHLECHTHINNIGE ABHÄNGIGKEITSGEFÜHL. *Ritschl* ja muut uskantilaiset positiivisesti annettuun uskontoisen elämän analyysiin, *Bultmann* ja yksin *Karl Barth*kin viime kädessä vain kehrittelevät teologiaa niistä perusedellytyksistä käsin, jotka sille Kant ja hänestä vaikutteita saanut teologia asettivat.

Kahden viimeisen vuosisadan aikana teologiaa on jatkuvasti riisuttu aseista, ja jätetty puille paljaille. Tästä kait se turkulaistenkin virkaveljien haluttomuus uskonkysymysten pohdintaan johtunee.

1. Protestanttikunnan teologinen itseriittoisuus on nyt peruuttamattomasti ohi. Tämä on ehkä vähemmän nähtävissä Saksassa kuin muualla, mutta tulee sinnekin aikanaan. Sen jälkeen kun paavi antoi luvan Raamatun kriittiseen tulkintaan, näyttää eksegetiikan produktiivinen

kärki siirtyvän yhä voimakkaammin paavilaisten käsiin. Tämä merkitsee väistämättä paitsi kirkon dogman voimakkaampaa noteeraamista, myös eksegeetiikan historian vetämistä mukaan tutkimuspöydälle. Eksegeetiikkahan on ollut tietääkseni ainoa teologinen disiplina, joka on pitänyt ylpeilyn aiheena olla tietämättä mitään omasta parin kolmen sukupolven takaisesta menneisyydestään!

2. Koko valistuksen jälkeinen teologian historia on joutunut kriittisen tarkastelun kohteeksi. Siihen edellä olen jo viitannut. Tässä on mainittava äskettäin ilmestynyt Ulrich Asendorfin kirja: Luther und Hegel. Untersuchungen zur Grundlegung einer neuen systematischen Theologie. Wiesbaden 1982.
3. Ekumeenisen Luther-koulun synty syntyy luo uusia asetelmia ja yleensäkin ekumeenisen liikkeen vaikutus kirkkojen elämään, ja sitä tietä myös teologian harejoitukseen, tulee edelleenkin voimistumaan.
4. Tärkein tekijä minusta kuitenkin on se perustava havainto, ettei valistuksen jälkeinen teologia ole tehnyt oikeutta kristillisen uskon ydinkysymykselle: nimittäin Jumalalle itselleen. Jumala onkin toisenlainen, kuin miksi se on Jumalan esittänyt. Jumala on läsnä paljon perustavammalla ja sanoisinko ”hurjemmalla” tavalla, kuin millaiseksi akateeminen teologia on Hänet yleensä ymmärtänyt. Tämä on minusta tärkeää. Siitä haluan näissä teeseissä puhua.

1. teesi:

Jumala on ihmiselle liian todellinen!

Häntä voi vain palvoa voimatta palvoa.

Häntä voi vain paeta voimatta paeta.

Epävarmuus ytimestä! Epävarmuus itse uskon ytimestä: Jumalasta. Se on varsinainen ongelmamme. kaikki muu johtuu siitä.

Ensimmäinen teesi on muotoiltu mahdollisimman provokatorisesti: Osumaan oman aikamme flagranteimpaan valheeseen, röyhkeimpään ihmisajatukseen, joka on koskaan saattanut syntyä, ja joka omana aikamme on muuttunut selviöksi.

Ongelmamme ei koske kehäisiä ongelmia, vaan itseään Jumalaa. Tunne Hänen läsnäolostaan on harvinainen, Jumalan poissaolo on papin ja teologin sydäntä kalvava kuoleman sairaus. onko uskoni vain illuusio, onko kristillisen uskon asia vain koko ihmiskunnan historian mittavin ilveily vailla pohjaa?

Tähän niin ajassamme kuin varsinkin sydämessämme asuvaan kuoleman tautiin, ilon viejään, tarmon taittäjaan, siihen osumaan on muotoiltu ensimmäinen teesi:

Jumala on ihmiselle liian todellinen!

Kuunnelkaamme huolellisesti joka sanaa, joka tavua, jokaista kirjainta. Enempää ei voi yhteen lauseeseen mahduttaa, ei ole suurempaa asiaa, jota ihmiskieli voisi sanoiksi pukea: *Jumala on liian todellinen!*

Jumala tulee meitä vastaan koko ryntäiden leveydeltä. Hän tunkee sisään ovista ja ikkunoista. Hän on edessä, takana, kummallakin sivulla, alla ja päällä; Hän tulee eilisestä, Hän tulee huomiseen, Hän tulee tästä päivästä eiliseen ja huomiseen, Hän katsoo jokaisesta naulanpäätästä, kysyy nimeämme jokaisesta äänestä samoin kuin suurimmasta hiljaisuudesta. Hän ei antaudu yhdenkään ajatuksen käsitettäväksi, mutta koettelee silti pienimmänkin mielenliikkeen. Jokainen kädenliike ja hiusten heilahdus, askeleen nousu ja lasku koskettaa Häntä. Kuinka voi joku sanoa, ettei Jumalaa ole? Kuinka voi joku väittää, että Hän on kuollut? Kuka rohkeaa ajatella, että Hän on siirtynyt eläkkeelle, kun maan päälle astui täysi-ikäinen ihminen? Onko maata jalkojeni alla, jonka päällä seison, onko ilmaa, jota hengitän, onko ruokaa, jota juuri syön, onko valoa, jonka juuri näen? Yhtä järjetöntä, kuin on kysyä näin, on kysyä, onko Jumalaa, missä Hän on, mitä Hän tekee? Jokaisen ihmisen peruskokemus on lausuttu osuvimmin psalmissa 139. Luen sen kokonaan:

(Psalmi 139)

On kahdenlaista ymmärtämistä: *minäsidonnaista ja hengellistä*. Minäsidonnainen on langenneen ihmisen tapa yrittää paeta Elävää Jumalaa. Sen pystyssä pysyttäminen vaatii jatkuvaa ponnistelua ja ennen kaikkea murtumatonta liittolaisuutta saatanan kanssa. Jumala pommittaa sitä kuitenkin jatkuvasti kysymyksillään, ja ihminen paiskoo jumalaa kohti kiviä kuin Siimei Daavidin päälle tämän paetessa poikaansa Absalomia.

hengellinen ymmärtäminen on alkuperäistä ja ihmisen oikean luonnon mukaista; minäsidonnainen on toissijainen ja vierasta isännyyttä ihmisen omassa talossa, isännyyttä, jota hän rakastaa ja vihaa ja johon hän on suostunut mielihyvin ja vapaasta tahdostaan. Silti se ei ole muuta kuin orjuutta saatanan alaisuudessa.

Tietoteorian kaikkia ongelmia emme voi tässä tyhjentävästi käsitellä. Totean vain, että ihmisellä on kolmenlaista tietoa:

juuri-, kuori- ja höttötietoa.

Näistä tärkein on *juuritieto*. Se pitää ihmisen pystyssä ja antaa hänelle kyvyn jäsentää itsensä kulttuurijatkumon sisällä. Juuritieto ei ole saanut osakseen ansaitsemaansa vaalimista. Juuritieto on aina eksistentiaalista, se on omaehtoista, olennaisen henkisen pääoman aktiivista käyttöä, siitä elämistä. ”Pintatieto” hallitsee kulttuurikuvaamme. *Kuoritieto* on aina rationalisatio, älyperäinen asian hallintaan saattamista, tieteelliset teoriat ovat yleensä kuoritietoa., ne ovat niin kuin puun kuori elävän puun ympärillä, elämä on kuoren sisäpuolella, ei niinkään itse kuoressa, - kielikuva tässä osittain ontuu – kuoritieto konservoi, arkistoi, rekisteröi, selittää rationalisaatiotasolla ilmiöitä; se on vain löysästi yhteydessä juuritietoon ja voipa olla sille suorastaan vihamielinenkin. *Höttötietoa* on päivittäinen informaatiotulva ympärillämme: voi on näköjään tarjouksessa;

käytettyjen autojen ostajille tarjotaan etuja; illalla tulee TV:stä se tietty filmi. Naapuri on kuulemma taas palannut talvilomaltaan. Ulkoa kuuluu koiran haukuntaa. Tämä on *höttötietoa*.

Mutta nyt pari sanaa liitteestä kaksi:

.....

2. teesi:

Ihmiset, ryhmät, kansat, valtiot ja poliittiset blokit rakastavat saatanaa ja vihaavat Jumalaa.

Radikaalia paha ihminen ei uskalla tunnustaa. Sen tunnustaminen hajottaisi ne heiveröiset suojarakennelmat, jotka ihminen on onnistunut ympärilleen rakentamaan. Miten yksituumaisesti kaikki poliittiset puolueet ovat ”ihmisen asialla”, Ihmistä puolustamassa. Tätä huolenkantamista ei ole lupa summittaisesti vähätellä. Taustalla on tunne siitä, että ihminen jää tekno systeemin rattaisiin, ihmisen puolustaminen ei ole vain vaalikikka, jolla lausutaan jotain sellaista, joka täytyy kaikkien hyväksyä. Taustalla on myös huoli siitä, että ihmistä uhkaa jokin paha, jokin paha, jolle on vaikea antaa nimeä, se paha on epämääräistä, se ei antaudu kokonaan rationalisoitavaksi, se on tulevaisuuden uhkaa, se on rikollisuuden luomaa pelokkuutta, se on huumeiden orjuutta, se on AIDSin aave; se on työttämyyden, invaliditeetin, onnettomuuksien, yksinäisyyden, turvattomuuden, kotiväkivallan pelkoa; tunnekuoleman tuomaa sisäistä vilua, kosmista kylmyyttä, nimikkeitä nimikkeiden perästä, Pahan vaihtuvia asuja.

Teologia on uutterasti selvittänyt radikaalia paha, mutta pääasiassa vain yksilöä koskevana ongelmana. Näin on kuitenkin kavennettu sekä ilmoituksen, että jokapäiväisen kokemuksen luoma kuva pahasta, joka on infiltroinut ryhmät, kansat, valtiot ja maailmanlaajuiset poliittiset järjestelmät. tässä on työkenttä avoinna. Ei radikaali paha rajoitu vain yksilöön, vaan sen mahti ulottuu kaikkialle. Miksi Raamatussa puhuttaisiin Baabelin tornin rakentamisesta, sairauksista, valtioiden itseihailusta, ellei saatana olisi saanut otetta myös niistä.

Minulle tutuista kristikunnan opettajista vain Luther on opettanut, että ihminen todellakin rakastaa saatanaa. Sen käytännöllinen ilmenemismuoto on oman kunnian etsimistä. Se voi pukeutua myös uskonnon viittaan, ja juuri silloin se on vaarallisinta. Ihminen yrittää pelastaa itsensä, tekee siis ensin Kristuksen pelastajanaan tarpeettomaksi ja sitten ottaa kunnian itselleen omasta pelastumisestaan. ihminen itse haluaa viime kädessä olla Jumala. Tämä on synnin hienostunein muoto ja ihmisestä itsestään käsin tarkastellen lähes mahdoton havaita. Vasta pitkälinen Jumalan työ meissä paljastaa synnin syvät juuret. Niistä eivät läheskään kaikki kirkon opettajat ole olleet selvillä. Tässä kulkee melkoinen raja Bysantin ortodoksian ja luterilaisen kirkkomme välillä, edellyttäen, että kirkkomme tuntee oman opetuksensa ja siihen myös pitäytyy.

Paitsi synnin syvien juurien valoon nostaminen sisältyy kahteen ensimmäiseen teesiimme myös toinenkin vaikeus. Miten sovittaa yhteen Jumalan suvereeni kaikkivaltius ja saatanan valta tämän maailman ruhtinaana? Tähän kompastuivat Markion ja Harnack. Mutta siihen on kompastunut myös enemmistö meilläkin ahkerasti luettuja nimekkäitä teologeja ja kirkonjohtajia. Vain osa suoraan kieltää teorian tasolla saatanan mahdin, mutta käytännössä useimmat toimivat siten, ettei sitä pidetä totena. Jumalan kaikkivaltius ohentuu, samoin synnin syvyys häipyä näköpiiriin ulkopuolelle. Tästä syystä tarvitaan kolmas teesi:

3. teesi:

Jumalan ykseys on mahdollinen vain trinitaarisena.

Teesi näyttää aluksi teoreettiselta ja kesyiltä. Tosiasiassa sen murtovoima on – näin uskon – samaa luokkaa kuin kahdella edellisellä teesillä.

Jumalan ykseys on mahdollinen vain trinitaarisena. Mitä se merkitsee?

Uudella ajalla on kirkkolaiva ollut jatkuvassa myrskyssä ja opintuulien tuiverruksessa. Seuraavassa yritän kärjistää ja pelkistää luonnehtia niitä virtauksia, jotka purtemme kulkua ovat ohjanneet. Teen sen seuraavien lyhykäisten kaavojen avulla:

- Luojusta on siirrytty yksin luotuun,
teologiasta – antropologiaan,
- ekklesiologiasta – sosiologiaan,
- eskatologiasta – futurologiaan,
- armonvälineistä – välilliseen armoon

Tämänsuuntaiset kulttuurikudoksen paineet ovat pakottaneet teologista ajattelua ja kirkon itseymmärrystä suuntaan, johon nähden 3. teesimme puree.

Ajateltakoon vain seuraavia – osin vulgääriteologisia – näkemyksiä:

- kolminaisuusopista ei ole tietoaakaan; siitä on jäljellä vain ”Hyvä Isä”
- ehkä kaikkein tavallisin teologinen lähtökohta dogmaton kristo-monismi; teologinen ajattelu on vain ”jesuologiaa”
- Lundin koulu on paisuttanut ensimmäisen uskonkappaleen ja alistanut sille kavennetun toisen uskonkappaleen ja lähes tyystin unohtanut kolmannen; sen tilalle on otettu kansankirkkoisuus;

”Jumalan ykseys on mahdollinen vain trinitaarisena”. Kaikki edellä esittämäni kolme tavanomaista teologista kavennusta on hylättävä, tyystin hylättävä, koska ne eivät pysty puolustamaan Jumalan ykseyttä.

Miksi sitä sitten pitäisi puolustaa, voidaan kysyä? Teologian historiaa vähänkin tunteva ei voisi laskea tätä kysymystä huuliltaan. Siihen en nyt puutu. Jumalan ykseydestä riippuu oikeastaan kaikki muu, mitä ei ole kahdessa ensimmäisessä teesissä lausuttu. Ajateltakoon vain ensimmäistä opintuulta: *On siirrytty Luojusta luotuun*. Mitenkä kohtaat luonnontieteiden massiivisen muokkaustyön? Ne operoivat yleensä materiakäsitteellä, jonka ulkopuolella ei ole sellaista, joka voisi olennaisesti vaikuttaa teorian muodostukseen. Mitenkä se kohdataan, ellei ole teologista arsenaalia, jolla luotu asetetaan paikalleen Luojansa eteen? Se että koemme tässä avuttomiksi itsemme, johtuu pelkästään siitä, että olemme unohtaneet kolmannen teesin sisältämän asian. Jumalan ykseys on mahdollinen vain trinitaarisena. Luonnontieteiden materiakäsitys on lähempänä gnosista ja manikealaisuutta ja markionismia kuin kristillistä luomisoppia, joskin luonnontieteet itse ovat irtautumassa perinteisestä materiakäsitteestään ja selvästikin siirtymässä ajatteluun, josta on lyhyempi matka kristilliseen uskoon kuin vanhakantaisesta materiakäsitteestä. Materia ja Jumala ovat siis tajunnassamme eriytyneet toisistaan niin kuin Markionilla. Tosiasiassa

keskivertoteologiamme on markionilaisuutta, vaikka sitä yritämmekin vastustaa, mutta vastustus on voimatonta, koska siihen ei ole teologista panostusta. Siksi 3. teesi on tärkeä.

Toivon, että voisitte nähdä tämän teesin tärkeyden. se ei todellakaan ole kuivaa teoriaa, vaan jysähtää aneemisen teologisen ajattelumme ytimeen.

Otan toisen esimerkin. Lundin koulu on paisuttanut 1. uskonkappaleen ja alistanut sille toisen. Lundin koulu on hyvin mielenkiintoinen vaihe sodanjälkeisessä kirkollis-teologisessa elämässämme. Sen päällä on Luther-tutkimuksen kunnioitusta herättävä rokki. Tosiasiassa se on erikoislaatuinen sekoitus Schleiermacheria, Karl Hollia ja Anders Nygreniä. Se kyllä ahkeroi Lutherin kimpussa, mutta puristaa Lutherin vain ensimmäiseksi uskonkappaleeksi. Tämä koskee siis ennen muuta nyt autuaasti nukkunutta Lauri Haikolaa, jolle monesta olemme aiheellisesti kiitollisuuden velassa. Tuomo Mannermaa, nykyisen ekumeenisen Luther-koulumme suuri nimi, ei ole päässyt irtautumaan vanhan Luther-koulun otteesta, vaan tulkitsee edelleenkin Schleiermacherilais-Nygreniläisittäin Lutheria. Tuomon Kahdesta rakkaudesta olisi tämä helposti sivu sivulta osoitettavissa. Lutherin teologian perustava trinitaarinen rakenne ei nouse esille, vaan hänet puristetaan mainittuun tulkintaperinteeseen, kylläkin eräissä kohdin korjaten, ja korjaten oikeaan suuntaan.

Kun viime vuosina on keskusteltu kansankirkkoisuudesta, on se ehjästi linjassa Lundin koulun kanssa. Kansankirkkoisuus on osa laajennettua ensimmäistä uskonkappaletta. Muuta ei tarvita. Se kantaa jo sellaisenaan Jumalan armon täyteyden.

Jumalan ykseys on mahdollinen vain trinitaarisena. Se on unohtunut Lundin koulussa. Jumala ei ole vain Isä-Luoja, vaan Hän on myös Poika ja Pyhä Henki. Nämä kolme ovat kuitenkin yksi. Kolminaisuusopin valtavuus on ennen muuta siinä, että Jumalan ykseys, siis opetus siitä, että on vain yksi, ainoa Jumala, ei ole muuten mahdollinen. Tässä on vastauksemme islamille, tässä on vastauksemme juutalaisuuden eri haarautumille, ja mikä tärkeintä, tästä löydämme lääkkeitä kaikkiin niihin surkeuksiin, jotka olemme laskeneet taloomme sisään ja joista edellä eräitä luettelini. En voi tässä käydä läpi kaikkia kohtia, jotka luettelini. Mutta ehkä jo lyhyesti käsitellyt kaksi kohtaa riittävät osoittamaan, että 3. teesi on järeä kanuuna joka riuskasti upottaa merten syvyyksiin vihollisien partioveneet kirkkolaivan kölivesiltä.

4. teesi:

”Kaikille kansoille” eli kristikunnan globaalisuus on osa evankeliumia.

Neljännän teesini taustalla ei ole ensisijaisesti kansainvälisyyttä suosiva aikamme, vaan tietty käsitys kristikunnan kahdesta suuresta jakautumisesta.

Sekä idän että lännen kirkko ovat kokeneet oman jakautumansa. Lännen kirkon 1500-luvulla tapahtunut jakautuminen protestanttien ja roomalaiskatolisiin on meille tuttu. Idän kirkon tuhatta vuotta aikaisemmin tapahtunut jakautuminen on vain harvoille tiedossa. Vuosien 430-550 välisenä aikana irtaantuivat ns. nestorialaiset ja ns. monofysiitit Bysantin kirkosta ja muodostivat omat kansallisesti – osittain – painottuneet kirkkoperheensä. Monofysiitteihin luetaan länsisyyrialaiset (jakobiitit), Egyptin koptit, Armenian, Etiopian ja Intian tuomaskristityt. Idän apostolisesta kirkosta, eli nestorialaisista on vain jäljellä sirpalekirkkoja.

Kirkkohistorian kokonaiskuvan kannalta on huomattava painoarvoa sillä havainnolla, että nämä kaksi kristikunnan jakautumaa ovat hyvin pitkälle symmetrisiä:

Idän kirkko: nestorialaiset vastaavat kalvinisteja lännen kirkossa, ja monofysiitit luterilaisia. Sekä idässä että lännessä valtakirkoksi jäivät jäävät kirkot, siis Bysantin valtiokirkko ja roomalaiskatolinen kirkko Pyhän roomalaissaksalaisen imperiumin alueelle ovat kumpikin läheisesti sidoksissa hallitsevaan valtioon.

Kristikunnan perusjakautumien vuoksi sen kokonaispotentiaali on olennaisesti vähentynyt tai sen elinvoima halvaantunut. Näissä tapauksissa elementti ”kaikille kansoille” on saanut väistyä ja sen tilalle on astunut jotakin muuta. ”Kaikille kansoille” syntyi raamatullisista juurista ja sen vastakohtana oli alkuaan ”Kansa”, siis Israelin kansa. Kirkko oli ylpeä siitä, että toisin kuin Israel, se on koottu kaikista kansoista. Näin elementti ”kaikille kansoille”, joka viime kädessä nousee siis helluntaina tapahtuneesta Pyhän Hengen vuodattamisesta, edellyttää taustakseen Israelin saaman ilmoituksen, joka koski yhtä kansaa, mutta jolle annettiin tehtäväksi viedä Jumalan pelastava sanoma kaikille kansoille.

Tämä elementti sopeutuu kuitenkin muiden mahtitekijöiden alaisuuteen niin idässä kuin lännessä. Augustinuksen apologia DE CIVITATE DEI näkee kristinuskossa Rooman imperiumin uudistajan, toisin kuin sen kriitikot, jotka pitivät kristinuskoa syypäänä Rooman tuhoon. Näin Augustinuksen linjauksen ohjaajana ei olekaan elementti ”kaikki kansat”, vaan kuva imperiumista, joka kattaa kaikki kansat. Bysantin puolella tapahtuu toisentyyppinen kehitys, joka kuitenkin vesittää elementin ”kaikille kansoille”. Siellä keisari ymmärretään kirkon ylimmäksi johtajaksi, joka pitää huolta kristillisestä valtakunnasta. Tässä mielessä tässä ns. konstantiinolaisessa käännekohtassa on hiukan perääkin. Ainoa kristikunnan haaroista, joka pystyi säilyttämään globaalisuusvaateensa oli Idän apostolinen kirkko, joka ainoastaan lyhyenä mongolien valtakautena oli joutua samaan kiusaukseen, johon sekä lännen että idän kirkko sortuivat. Tosin sekin oli lähdössä mukaan samaan syntiin kuuluisassa Goljatin lähteen taistelussa vuonna 1260, Ylä-Galileassa missä Egyptin mamelukit voittivat mongolien sotajoukon, taistelussa jota voitaneen pitää ihmiskunnan historian tärkeimpänä taisteluna.

Tällainen maailmoja syleilevä puhe kristikunnan globaalisuudesta voidaan helposti leimata samaksi höyrypääsyydeksi, jota oma aikamme on täynnä. Kun ei tulla toimeen lähinaapurin kanssa, puhutaan suurella paatoksella kansojen välisestä oikeudenmukaisuudesta. Tosiasiassa elementti ”kaikille kansoille” mahdollistaa todellisen realismin. Mistä me löydämme voiman, jolla voimme varmistaa itsellemme itsenäisen elintilan suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja tämän maailman mahtaviin nähden. olemme nyt mahdollisimman lähellä arkitodellisuutta. Miksi on kansankirkkoja. Siksi, ettei mikään paikallinen kirkko omaa sellaista riippumattomuutta, etteikö se sitoutuisi sitä ympäröiviin voimiin. Mikä on tehnyt suhteemme venäläisiin niin vaikeiksi. Miksi karjalaiset puhuivat ruotseista, kun he tarkoittivat itärajamme tällä puolella asuvia suomalaisia? Siksi, että kristinuskon luoma yhteenkuuluvuus oli heikompi kuin sidokset omaan valtioon ja kansaan.

”Kaikille kansoille” on kaikille kirkoille välttämätön korrektiivi, että kristinuskon täyteys voitaisiin säilyttää. Tämä elementti tekee kristillisen uskon paljon suuremmaksi, kuin mitä yksikään kansallinen kirkko voi itsestään käsin siitä saada irti. jumalan armotalous on näin pannut lukkojen taakse suuren potentiaalin, joka on kaikkien niiden käytettävissä, joilla on avaimet lukkoihin. Pietarilla on avaimet, muttei Rooman paavilla, joka ajalee Augustinuksen ajatusurissa. ”Kaikille kansoille” on sanomaton ilon ja vapautumisen lähde, jota kristikunta toistaiseksi on käyttänyt vain fragmentaarisesti. Nyt Jumala kuitenkin pakottaa meidät luopumaan entisistä hairahduksistamme ja ajamalla ajaa kirkkoja kohti sitä päämäärää, joka niiden olisi alunpitäen pitänyt ohjenuoranaan.

Kirkkohistoria on kirjoitettava kokonaan uudestaan. Meistä jokainen elää surkeiden näköharhojen vallassa, jotka olemme imeneet itseemme ellei ennen niin viimeistään teologisista opinnoistamme. Vain harvat maailman johtavistakaan kirkkohistorioitsijoista näkee kristikunnan historian kokonaisuutena, vaan rajoittuvat esittämään nurkkakuntaisia tulkintoja.

Tältä taustalta nousee teesin 2. korollaari. Minä en osaa itse vastata siihen, vaikka olenkin toiminut kymmenkunta vuotta kirkolliskokouksemme notaarina. Sen toimivalta on minulle ongelma. Kuinka se voi päättää asioista, ilman että sen synodaalinen luonne on korjattu. Sehän ei edusta kirkkoamme. Se on tietoisesti rakennettu siten, ettei esim. kirkon virka voi kokonaisuudessaan vaikuttaa päätöksiin. Edellinen kirkolliskokouksemme oli selvästi parempi. Naispappeuspäätös on esimerkki siitä, miten sen toimivalta on kokonaan selvittämättä. Se on tehnyt siinä päätöksensä. Jokainen paikalliskonsiili edustaa kuitenkin koko kirkkoa, silloin kun se ratkaisee uskoa koskevia asioita. Näin kirkolliskokouksemme teki päätöksen naispappeudesta niin että se pätee koko kirkolle. Paikalliskonsiili ei voi kuitenkaan tehdä päätöstä uskoa koskevassa asiassa, ellei se alista sitä muiden paikalliskonsiilien kontrolloitavaksi; viime kädessä koko kristikunta voi vain päättää suurista asioista, ja sekin vain siten, että se saa kaikkien uskovien konsensuksen. Meidän kirkolliskokouksemme ei kuitenkaan alkuunkaan alista päätöstään muille kirkkoille. se siis eräässä mielessä katsoo voivansa yksin edustaa koko kristikuntaa. Tämä minusta on siinä erittäin ongelmallista. Mm. tästä syystä olen päättäväisesti naispappeuspäätöksen reseptiota vastaan.

En voi tässä pidemmälle kehitellä globaalin kirkko-oikeuden kysymyksiä, niin tärkeitä ja laiminlyötyjä kuin ne ovatkin.

6. teesi

Uskovien yhteinen pappuus ja katekismusmeditaatio ovat kirkkoreformin avaimet.

Seurakuntien piirileikit Seis! Katekismusmeditaatio kodeissa käyntiin! Tässä on minusta koko kirkkoreformin sisältö pähkinänkuoressa. Vähennä vauhtia! Se on neuvo yksityiselle työntekijälle. Varmaan taivaan enkelitkin ihmettelevät seurakuntiemme toimintatilastoja. On toimintaa. Ja lisää yritetään keksiä. Luulen, että jokainen miettii, mihin asti vielä jaksaa, ja olisiko keinoa, jolla voitaisiin keskittää? On se keino olemassa.

Monimuotoinen toiminta seurakunnissa on tosiaankin ihailtavaa, mutta sen segmentoitunut luonne kertoo kyllä samalla myös niistä näköharhoista, pinnallisuuksista ja puolikuntoisista teologioista, jotka sitä kantavat.

Muutama vuosi sitten jouduin ensimmäisen kerran kohtaamaan islamin kristikunnalle asettamat kysymykset. Eräs tulos tästä oli uskovien yhteisen pappeuden merkityksen ymmärtäminen. Islamissa ei ole papistoa. Se panee vastuun jokaisen muslimin hartioille. Siinä on myös sen suuri voima. Jokainen muslimi on lähetyssaarnaaja ja oman kotinsa pappi. Tämä virike nosti Lutherin Vähän katekismuksen taivaalliseen arvoon. Sehän edellyttää uskovien yhteisen pappeuden samoin kuin islamkin. Se antaa yksinkertaiset ohjeet, mitä perheenisän tulee tehdä: Kolmasti päivässä lukea käskyt, uskontunnustuksen ja Isä meidän –rukouksen. Tässä meillä on kirkkoreformin avain.

Luulenpa, että moni teistä huokaa pettyneenä! Vähissä on neuvot professorilla. Tuo olisi osattu itsekin keksiä, ja haiskahtaa ylen tunkkaiselta. Mutta älkäähän antako ensi vaikutelman sammuttaa

mielenkiintoanne. Utterasti olen miettinyt vuosia, puntaroinut ja koetellut. Kun tämän esitän, olen tosissani vakuuttunut siitä, että tässä on kirkkoreformin avain. Selitän asiaa hiukan lähemmin.

1. Kirkkomme työntekijät ja varsinkin sen rivijäsenet ovat epätietoisia siitä, minkälaiset vähimmäis- ja enimmäisvaatimukset olisi asetettava kristityn ihannekuvalle. Tämähän on tärkeä mm. kun helluntailaiset pullistelevat hengentäyteydellään. Tämän ongelman ratkaisee kertaheitolla katekismusmeditaatio. Kristitty on se, joka kolmasti päivässä lukee käskyt, uskontunnustuksen ja Isä meidän –rukouksen ja muun päivän mieltii niiden sisältöä. Älkäämme väheksykö yksinkertaisia ohjeita. Ne juuri pätevät viime kädessä arjen paineessa. Tässä rima on juuri oikealla kohdalla ja korkeudella. Tästä pidettäköön raudanlujasti kiinni. Sen jälkeen ei tarvitse mitään muita ehtoja asettaakaan. Olet kristitty, jos teet tämän. Jos et niin et ole kristitty. Tämän sinä voit toteuttaa milloin hyvänsä. Se on kokonaan sinun omasta tahdostasi riippuvainen. Muusta Jumala huolehtii itse.
2. Tämä sama ehto pätee niin superkristitylle kuin uskontien aloittelijalle. Ei synny luokkaeroja. Tällä ohjeella väistetään ne karikot, joiden sokkeloissa Bysantti ja Rooma joutuu luovimaan. Kolmen päivittäisen meditaation lisäksi jokainen voi mielin määrin rukoilla enemmänkin, mutta keskeisempiä asioita ei voi mieltiä enempää kuin koko päivän.
3. Katekismusta emme yleensä nykyään pidä meditaatiokirjana. Siinä on oma historiamme tehnyt meille tepposen. Katekismukset olivat Lutherille ennen muuta meditaatio-kirjasia. Tämä on täysin kiistaton. Sekä Vähä- että Iso katekismus olivat hänen oman meditaatiokäytäntönsä kirjallisia muotoja. Ei muuta. Varhaisempina aikoina Vähää katekismusta on myös juuri näin käytetty. Sen ulkoa osaaminen on siten autuuden ehto.
4. Katekismusmeditaatiolla asetetaan perheen isälle vastuu toimia omassa kodissaan pappina. Kukapa ei huokailisi miesten poissaoloa seurakunnistamme. Näin sekin asia saataisiin kertaheitolla kuntoon. Kaikki se arkuus, joka meihin ikään kuin joidenkin perinteemme salaisten agenttien välityksellä on isketty, nimittäin, voiko ihmisille, ja varsinkaan miehille mennä sanomaan: Sinun tehtävänäsi on johtaa perheesi kolmeen päivittäiseen rukoushetkeen, on aiheeton ja turmiollinen. Eivät ihmiset sitä säikähdä, vaan pitävät luonnollisena, että kirkko asettaa heille veloitteen, joka on ehdoton. Kirkko tietää, mitä se tekee, sillä on kokemusta enemmän, kuin kenelläkään yksityisellä tai kokonaisella sukupolvella, ja siksi se toimii niin kuin toimii. Kunkin yksityisen asiana on ratkaista, paneeko hän sen käytäntöön vai ei. Ongelmamme ei todellakaan ole se, että sälytettäisiin ihmisten hartioille vaikeasti kannettavia taakkoja, vaan se, ettei selvästi sanota, mitä miehen pitää tehdä. Vastuun asettaminen on aina luottamuksen osoitus. Kirkko luottaa sinuun, että sinä omassa kodissasi toimit pappina niin kuin uskonisämme Luther on meitä neuvonut.
5. Jumalanpalvelus edellyttää siihen osallistuvilta liturgisia valmiuksia, jotka syntyvät vain pitkällisen harjoittelun tuloksena. Kun katekismusmeditaatio kodeissa toimii ja kun sen liturgista tasoa tuetaan ja siinä kotipappeja opastetaan ja harjoitetaan, viriää kuin itsestään myös jumalanpalveluksen taso ja kiintymys sitä kohtaan.

Muut teesit jäävät keskustelussa pohdittaviksi. Lyhyesti vielä lopuksi viimeisestä teesistä:

Evankeliumi on sanomaton ilo.

Modernissa taiteessa on suutauksia, jotka käyttävät jotain (liian) tuttua aihetta, ja muuttavat sitä hiukan. Näin luodaan efekti, joka pysähdyttää katselijan. ”Evankeliumi on ilosanoma.” Tämän olemme kuulleet niin monta kertaa, että evankeliumin ilo on kaikonnut kokonaan näköpiiristämme.

Palaan alkuun ja ensimmäiseen teesiin. ”Jumala on liian todellinen.” Arkitodellisuuden puristuksessa tuota lausetta on mahdoton uskoa todeksi. Ja kuitenkin se on perustodellisuutemme. Ihmiselämä ei ole vapaasti meidän muokattavissamme, emme voi tehdä siitä, mitä haluamme. Ihmiselämä on kuin vaikea koe, jossa on paljolti vain väärää vaihtoehtoja. Arki kuolettaa hiljalleen iän myötä ihanteellisuuden, pusertaa esiin pelkistävää nautinnon tavoittelua, sanatonta, hiljaista apeutta, hiljaista kuolemista, ja vain niukalti virkistävää iloa ja rauhaa. Monet eivät jaksaa toivoa muutosta, monet eivät usko elämälleen lähitavoitteiden, kovin arkisten, pienten ja sievisteltyjen tavoitteiden ulkopuolella olevan muuta kuin nimitöntä hiljaista vaipumista tyhjyyteen ja unohdukseen. Monet eivät uskalla edes ajatella näin raskaita ajatuksia, ne jotka ajattelevat, menehtyvät.

Tämäkö on tuon lauseen sisältö: Jumala on liian todellinen. Se se juuri on. Juuri se se on. ”Jumalaa voi vain palvoa voimatta palvoa. Jumalaa voi vain paeta voimatta paeta.”

Evankeliumi on sanomaton ilo. Se on paradoksi, joka aukenee vain helvetin kokeneelle. Se aukenee vain sille, joka omassa itsessään on nähnyt jotakin synnin syvyydestä, alttiudestaan palvella perkelettä, mutta sille, joka jotakin tästä on nähnyt, evankeliumi on sanomaton ilo. Sitä ei voi muuten kuvata. Se on sanomaton ilo. Jumala ei anna itseänsä pilkata. Ihminen pystyy hänen edessään vain raivoisaan pilkkaan, ellei evankeliumia olisi. Evankeliumi on sanomaton ilo.

Muuta ei kirkkoreformiin oikeastaan tarvitakaan. On tarpeen antaa vain vähän neuvoja jos lainkaan sille, joka tästä elää: Evankeliumi on sanomaton ilo. Ei voi muuta kuin rakastaa omaa työtään. Ei voi muuta kuin ahkeroida. Ei voi muuta kuin olla loputtoman kekseliäs ja peräänantamaton. Ei voi muuta kuin kuokkia hedelmättömän puun juuria kolme vuotta ja enemmänkin. Ei voi muuta kuin kiittää Jumalaa Hänen sanomattomasta armostaan ja palvoa Häntä sydän tulvillaan.